

KÜRESELLEŞME KARŞISINDA ULUS DEVLETLER: DİRENEN GELENEKSEL EGEMENLİK

İsmail Başaran*

Özet

Küreselleşme ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda birçok ortak değer, standart ve uygulamanın devletlerin sınırlarını aşarak dünya çapında yayılması sonucunu doğurmaktadır. Ulus-devletler, klasik misyonlarını ve varlıklarını devam ettirme mücadelesi verirken, bir taraftan da küreselleşmenin etkisiyle bir çok noktada gerilemekte hatta mevcut yapıları tehlikeye girmektedir. Ulus-devletler egemenlik erkini ulus-üstü aktörler ve kendi iç dinamikleriyle paylaşarak yollarına devam ederken; ekonomik, siyasal ve kültürel alanda eski konumlarını hem içte hem de dışta kaybetmektedirler. Her şeye rağmen ulus-devletler küresel süreçte geleneksel yapısına göre gerileseler de, uluslararası arenada azalan rolleriyle yollarına devam etmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, ulus-devlet, Uluslararası Örgütler, sivil toplum kuruluşları, çokuluslu şirketler.

Globalization Versus Nation States: Resisting Traditional Hegemony

Abstract

Globalization result in proliferation spreading of many common values, standarts and applications in economics, politics, and cultural areas over the Nation-States around the world. While globalization causes the denationalization of the market, politic and culture i.e., Nation-States are struggling to continue their traditional missions and existence due to sharing its Power with dominant Nations and international organizations. Although conventional structures of nation-states are being regressed in the globalization process, Nation-States will continue to exist, and be the indisiple actors.

Key Words: Globalization, Nation-state, International Organizations, Non-government Organizations, International Companies

* Öğr.Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, Isparta,
ibasaran35@yahoo.com

GİRİŞ

Son yıllarda dünyayı etkileyen en önemli gelişmelerden birisi küreselleşme olmuştur. Küreselleşme olgusu sadece akademik çevreler ve işadamlarının ilgisiyle sınırlı kalmayıp, geçen zaman içinde tüm kesimlerin dikkati çekmiştir. Bu şekilde küreselleşme kavramı, son yıllarda hakkında en çok yazılan ve konuşulan konuların başında yer almaktadır.

Bu çalışmada küresel süreçte meydana gelen değişimlerden ulus devletin hangi alanlarda etkilendiği incelenmektedir. 1789 Fransız Devrimi'nden sonra ortaya çıkan ve Sanayi Devrimiyle bütün dünyaya yayılan ulus-devletlerin geleceği küreselleşme ile yeniden biçimlendirilmektedir. Dünyada oluşan resmi ve resmi olmayan örgütlenmeler, ulus-devletlerin egemenlik alanlarını daraltırken bu örgütlerin yetkileri ise giderek genişlemektedir. Bu süreçte yerel ve bölgesel yönetimlerin bir yükseliş içine girdikleri görülürken merkezi yönetimlerin yetki ve etkinliklerinde bir daralma görüldüğü söylenebilir.

Küreselleşmeyle gündeme gelen asıl sorun, ulus-devletin tamamen ortadan kalkıp yerini yeni bir organizasyona bırakması değildir. Ancak alacağı yeni konum, görev ve etkinliğindeki hızlı değişim, ulus-devletin geleceğinin nasıl olacağı konusundaki tartışmaları artırmaktadır. Dünya çapında küresel aktörlerin çoğalıp çeşitlenmesi, bu aktörlerin artan bir şekilde ulus-devletlerin egemenlik alanlarına müdahale etmesi ulus-devletlerin rollerini zayıflatmıştır. Teknolojideki hızlı gelişmeler, buna paralel toplumlar arası iletişimin kolaylaşması, ekonomik, sosyal ve kültürel konularda küreselleşmenin gündeme gelmesi uluslararası sistemde köklü değişiklik meydana getirmiştir. Sistem sadece devletlerarası ilişkilerden oluşan bir yapı olmaktan çıkarak güç ve etkinlikleri gittikçe artan uluslararası örgütleri, şirketleri, organizasyonları ve devlet dışı birimleri de kapsayan küresel bir yapı haline gelmektedir. Böylece ortaya çıkan yeni yapılarla birlikte ulus-devletin uluslararası sistemdeki eski konumuna göre gerilediği görülmektedir.

Küresel etkileşim süreci içinde giderek artan ekonomik ve kültürel bağlar, ulus-devlet yapısı içindeki hükümetlerin gücünü ve etkinliğini azaltmakta, hükümetler; ekonomik nesnelere, teknolojik yeniliklerin, bilgi, haber ve fikirlerin akışını kontrol etmekte güçlük çekmekte ve bu çerçevede başvurulan iç politika tedbirleri etkinliğini kaybetmektedir. Ulus-devletlerin ulusal siyasi, sosyal ve ekonomik politika izleme gücü giderek azalmaktadır.

Ulus-devletler küreselleşme karşısında kendi geleneksel konumlarını gözden geçirmek durumundadırlar. Bu süreçten ne kadar kaçınılmaya çalışılsa da bu sürecin dışına çıkmak mümkün görülmemektedir. Ulus-devletler açısından bakıldığında; eski konumlarına göre gerilemenin kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Bu durumda ulus-devletlerin izledikleri politikalar ya geleneksel yapılarını koruyarak yeni küresel düzene karşı direnme ya da yeni düzene uyum sağlayacak şekilde yapılarını ayarlayarak; yoluna devam etmek şeklinde olacaktır.

Bu çalışmada özellikle ulus-devletlerin küreselleşme karşısında hangi alanlarda gerilediği ele alınmakta; küreselleşme ve ulus-devlet olgularına terminolojik bir girişle başlamakta, ulus devletin güç kaybettiği alanlar ve ulus devletin yetkilerini paylaşan ulus-üstü aktörlerin etkisi değerlendirilmektedir.

1.KÜRESELLEŞME VE ULUS-DEVLET OLGUSU

Ulusal kültürlerin, ekonomilerin ve sınırların ortadan kalkmaya yüz tuttuğu, ideolojik kutuplaşmaların kalktığı, hemen her alanda liberal eğilimlerin güç kazandığı, teknolojinin akıl almaz bir hızla geliştiği ve toplumsal hayatın büyük bir kısmının küresel süreçler tarafından belirlendiği bir zaman içinde yaşamaktayız. Küreselleşme sosyo-kültürel, politik ve ekonomik ilişkilerin coğrafi uzaklığa bağlı olmadan teknolojik ve ideolojik olarak ilerleyen bir gelişme olarak nitelendirilebilir.¹ Bu gerçekle beraber ilişkiler ve bağımlılıkların dünya çapında geliştiği hatta sınırsız olduğu bile söylenebilir. Devlet otoritesi coğrafi sınırlara bağlı olduğu için bu ilerleme ulus-devletlerin görevleriyle ilgili yeni bir tanımlama yapılması sonucunu doğurmaktadır. Bu kısımda ilk olarak küreselleşme konusuna değinilecek ve ardından ulus-devletin konumu irdelenecektir.

1.1. Küreselleşme Olgusu

Son yıllardaki baş döndüren değişimler eski dönemlere göre çok farklı, yeni bir döneme adım atıldığını göstermektedir. İnsanlık her zamankinden farklı bir şekilde dünya çapında hızlı bir değişimi yaşamaktadır. Bu değişimin hızı ve etki altına aldığı alanlar giderek artmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden Berlin Duvarı'nın yıkıldığı 1989 yılına kadar devam eden Soğuk Savaşın bitmesiyle, uluslararası yeniden yapılanma ve dünya düzeninin geleceği konusundaki tartışmalara bütün dünya ilgi göstermektedir.² Bu hızlı değişim sürecinde gündemdeki kavramlardan en önemlisi ve en çok tartışılanı küreselleşme olmaktadır. Bir bakış açısıyla küreselleşme, dünyanın bir köşesindeki bir olayın, diğer ucundaki ülkeleri ve oradaki insanları etkilemesi anlamına gelmektedir. Bir diğer bakış açısıyla da, iletişim ve bilgi akışında yaşanan hız devrimiyle zaman ve mekan engellerinin aşılması olarak anlaşılmaktadır.

Dünyanın yaşadığı sürekli değişim ve etkileşimin meydana getirdiği sonuçlar çok büyük bir eşitsizliği de beraberinde getirmektedir. Bu süreçle birlikte dünyanın bir kısmı tam ve gerçek anlamda küresel bir duruma gelmekte ve küreselleşmenin getirdiği fırsatlardan yararlanmakta; diğer bir kısmı da yerelliklerinin içinde kalmaya devam ederek yeni süreçten olumsuz bir şekilde etkilenmektedir. Küreselleşmeye tam destek verenler ile küreselleşme karşıtlarının beraber yaşadığı küresel dünyada, her iki tarafta küreselleşmenin getirdiği zorluklarla veya olanaklarla beraber yaşamaktadırlar. Küreselleşme sürecinde sahneyi kuran bu dünyasal oyunun kurallarını koyanların küreselleşenler olduğu bir ortamda sorun,

¹ Ruud LUBBERS and Jolanda KOOREVAAR, *Nation State and Democracy in the Globalizing World*, http://www.xs4all.nl/~koorevaa/html/n_state.html, (13-5-2002).

² Richard FALK, *Yırtıcı Küreselleşme*, Çev. Ali Aksu, Küre Yayınları, İstanbul, 2001, s.13.

küreselleşme yanlıları ve karşıtları olarak ortaya konulamaz.³ Belli bir zaman içindeki bir noktayı ele alarak küreselleşme değerlendirildiğinde, küreselleşmenin etkileri geçici ve istikrarsız görülmektedir. Fakat son yirmi yıllık zaman dilimi değerlendirildiğinde, tüm olumsuzluklarına rağmen küreselleşmenin dünyada yeni standartlar getirdiği, daha belirgin ve anlaşılır hale geldiği, konumunun oturmuş ve getirdiği yeni durumdan kaçınılmaz olarak varlığını devam ettirdiği görülmektedir.⁴ Küreselleşmenin tüm dünyaya getirdiği bir çok kendine özgü kurallar vardır. Küreselleşme serbest piyasa ekonomisinin ve düşüncesinin tüm dünyaya yayılma sürecini hızlandırmıştır. Bunlar arasında; ülkelerin içe kapalıktan kurtulup dışa açılması, iç ve dış ekonomik dengelerin değişmesiyle devlet denetiminin azalması ve özelleştirme en göze çarpanlarından biridir.⁵ Küreselleşme olgusunun açıklanması çeşitli açılardan ele alınsa da; tanımın esas noktasında ekonomik küreselleşme görülmektedir.

Küreselleşme sürecinin ortaya çıkmasında ve hızlı bir şekilde tüm dünyayı etkilemesinde teknolojiye bağlı gelişmeler, bilgi ekonomisinin öne çıkması, dünyada yaşanan yeni liberal politikaların yükselişi ve çok uluslu sermayenin tüm dünyaya yayılışı etkili olmuştur. Bu gelişme, uluslar ve toplumlar arasındaki karşılıklı ilişkilerin ve etkileşimlerin yoğunlaşmasına ve hızlanmasına yol açarak, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda birçok ortak değer, standart ve uygulamanın devletlerin sınırlarını aşarak dünya çapında yayılması sonucunu doğurmaktadır. Küreselleşme sürecinde demokratikleşme, çok kültürlülük, hukukun üstünlüğü, çevresel sürdürülebilirlik, terörizm ve organize suçlarla mücadele, ekonomik ve sosyal insan hakları ve liberalleşme gibi değerler de öne çıkmaktadır. Küreselleşme başka bir deyişle bireyin keşfedilmesidir. İnsan hak ve özgürlüklerinin bir anda bütün dünyaya yayılıp, savunulduğu ve bu hareketlerin etkinliklerini sürekli artırdığı görülmektedir. Bütün bu gelişmelerle birlikte, bir taraftan da ulus-devletle ilişkili ulusal ekonomi, ulusal siyaset, ulusal kültür kavramları tartışılır hale gelmiştir. Küreselleşme ulusal, ekonomik, siyasal, kültürel yapının bir dizi ulus ötesi gelişmeyle, tüm ülkelerin birbirlerini etkileme sürecidir. Dünya çapında ulusal kimliklerin, ekonomilerin ve sınırların çözüldüğü, sosyal hayatın küresel süreçten etkilendiği ve daha bağımlı hale geldiği, dünyanın ekonomik bütünleşmeye gittiği, toplumların daha çok benzeşmeye başladığı, tek bir küresel kültürün ortaya çıktığı veya toplulukların kendi kimliklerini ve özgünlüklerini ifade etme ve tanımlaması anlamına gelmektedir. Küreselleşme konusunda kötümser yaklaşımlara da rastlanılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında küreselleşme; dünyanın daralması, küçülmesi, ulusal olan her şeyin anlamını yitirmesi ve dünyanın tek bir

³ Zygmunt BAUMAN, **Küreselleşme**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999, s.9.

⁴ G. William DAUPHINAIS, Grady MEANS ve Colin PRICE, **Ceo'ların Bilgiselliği**, Çevirenler Uğur ALPAKAY, Gülden ŞEN, ve Erdal TOPPARMAK, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2002, s.31.

⁵ Thomas FRIEDMAN, **Küreselleşmenin Geleceği**, Çev. Elif SAYAR, Boyner Holding Yayınları, İstanbul; 2000. s.31.

mekan olarak algılanması süreci olarak da değerlendirilmektedir.⁶ Bu konuda en ciddi tartışmalar ulus-devlet konusunda odaklanmaktadır.

1.2. Ulus-Devlet Olgusu

Devletlerin oluşumundaki temel etkenlerden birisi ekonomik gereksinimlerdir. M.Ö. 1000'li yıllardan itibaren kentler ticaret merkezleri haline gelmeye başlamıştı. Bu gelişme bir yandan refah artışına diğer yandan para ekonomisiyle birlikte sermaye sınıfının gelişimine yol açmış ve bir düzen arayışı içine girilmişti.⁷ Kentlerdeki ekonomik gelişmeye paralel olarak, kentlilerin de bağımsız yönetim kurma çalışmaları ortaya çıkmıştı. Daha sonra imparatorluk düzeninden ulusal devlet düzenine geçişte kentler; kendi istekleriyle ulusal bir devletin koruyuculuğuna sığınmışlardır.⁸ Ulus-devlet sanayileşmenin ihtiyacı olan ulusal boyutta pazar sınırlarına genişlemenin bir gereği olarak ortaya çıktı. Batılı ulus-devletlerin temeli, özel mülkiyetin korunmasına dayalı bir ekonomik sistemdir. Bu süreçte yerel yönetimlerin ve şehir devletlerinin bazı yetkileri ulus-devlete aktarılarak merkezi otoritenin oluşumu sağlanmıştır. Batı ülkelerinde bu dönemde yerel kültürlerin bağdaşarak ulusal üst kültürleri ve kimlikleri oluşturdukları görülmektedir. Batı dışındaki sanayileşmemiş toplumlar da sanayileşmiş ülkelerin baskı ve yıkımlarından kurtulmak için ulus-devleti bir yönetim modeli olarak kabul edip benimsemişlerdir. Böylece dünya haritası bir ulus-devletler haritası haline gelmiş, İkinci Dünya Savaşı sonrası 50 olan devlet sayısı günümüzde 200'ü aşmıştır.⁹

Ulus-devletler, kurallarını küresel sermayenin koyduğu sistem içinde yapabildiği kadarıyla kendilerinden beklenenleri yerine getirmeye zorlanmaktadır. Eğer devletler bu kurallara uymayı reddederlerse; sermaye kaçışı, ekonomik durgunluk, dış destek kaybı ve yoksulluk gibi ağır sorunlarla baş başa kalmaktadırlar.¹⁰ Küresel sistemde ulus-devletlerden beklenen rol sistemin meşrulaştırılmasına katkı sağlamaları şeklinde olmaktadır. Küreselleşme süreci ulus-devlet yapısını geriletse de; ulus-devletler küreselleşme sürecinin meşrulaştırılmasında büyük katkı sağlamaktadırlar.¹¹ Günümüz siyasi, ekonomik, sosyal, diplomatik ve askeri stratejilerin oluşturulmasında uluslararası ilişkilerin temel birimi olan ulus-devlet, görece olarak, giderek etkinliğini yitirmektedir. Dünya ticaretinin çok yüksek oranda gelişmesi, uluslararası sermaye hareketlerinin dünya çapında akım kolaylıkları ve yeni teknolojilerin ülkeler arasında hızla yayılması, geleneksel ulus-devletin kurumsal ve hukuksal altyapısını

⁶ Hasan TUTAR, **Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi**, Hayat Yayıncılık, İstanbul, 2000, s.17.

⁷ Deniz Ülke ARIBOĞAN, **Globalleşme Senaryosunun Aktörleri**, Der Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2001, s.66.

⁸ Zerrin Toprak KARAMAN, **Kent Yönetimi ve Politikası**, Anadolu Matbaacılık, 4. Baskı, İzmir, 1998, s.3.

⁹ İlhan DÜLGER, **"Ulusal Ekonomiden Küresel Ekonomiye Geçerken Milli Devlet"**, Yeni Türkiye Dergisi, 21.Yüzyıl Özel-II, Yıl 4 Sayı 20, Mart-Nisan, 1998, s. 994.

¹⁰ FALK, **a.g.e.**, s.6.

¹¹ Baskın ORAN, **Küreselleşme ve Azınlıklar**, İmaj Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2000, s.45-50.

zorlamaktadır. İletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler nedeniyle mal ve hizmetlerin, ülke sınırları dışında kolaylıkla ulaşılabilir hale gelmesi, ulus-devletin kendi kendine yeterli olma özelliklerini geçersiz hale getirmiştir. Son yıllarda bölgesel organizasyonların etkinliğinin artması ve AB'nin birlik parasına geçişi, yerel parlamentoların da AB parlamentosuna bağlı hale gelmesi bunun en büyük örnekleri arasındadır.

Ülkeler, dış ticaret aracılığıyla çoğu mal ve hizmete daha düşük maliyet ve daha büyük kolaylıkla ulaşabilmektedirler. Çokuluslu şirketlerin gelişmesiyle birlikte sınır ötesi ticaret, önemli boyutlarda gelişmiş ve elektronik fon transferi sistemlerinin yaygınlaşmasıyla da sermaye hareketleri olağanüstü bir akıcılık kazanmıştır. Askeri açıdan bakıldığında; sadece kara hareketleri ile yapılan savaşlara yeni boyutlar eklenmiş ve terör tehdidiyle ulus-devletler kendi sınırları içerisinde sınırlarını korumaya dayalı savunma anlayışıyla, kendisini güvende hissedemeyecek bir noktaya gelmiştir. Bilgi teknolojileri, diğer devletler ve uluslar hakkında hızlı ve geniş bir bilgi edinme imkanı ortaya çıkartmıştır. Giderek ekonomik ve siyasal alanda liberal yaklaşımlar tüm dünyayı etkisi altına aldığından; insanlar birbirlerine düşünce ve dünya görüşü açısından hızla yaklaşmıştır. Ulus-devletler bu yakınlaşmalar nedeniyle kendilerine özgü ideolojik ayrıcalıklarını da kaybetmişlerdir. Bir yandan, vatandaşların hayat standardını yükseltmeye çalışırken; öte yandan dünya ticareti, uluslararası yatırımlar ve yeni gelişen teknolojilerden daha fazla pay almayı isteyen ulus-devletler, karar alma ve uygulama mekanizmalarını evrensel değerler ışığında düzenlemek zorunda kalmışlardır.¹²

Hangi süreçte olursa olsun uluslar bağımsızlık ve saygınlık isterler. Yaşadığımız küreselleşme sürecinin başrolündeki küresel sermaye politikaları ise ulus-devletlerin beklentilerinin tersini yaratmaktadır. Küreselleşme sürecinde, devletler ve hükümetler sosyal-ekonomik ilişkileri vatandaşlarından yana düzenleme ve uluslararası ilişkilerde bunları savunmayı mümkün kılan rollerini giderek kaybetmektedirler.¹³ Küreselleşen mali piyasaların gündeme getirdiği bir sorun da ulus-devletlerin demokrasiyi uygulayabilmeleridir. Devletin müdahalesini en aza indiren mali liberalleşme sonrasında, uluslararası mali sistemin işleyişinde kamusal düzenlemelerin yerini, küreselleşen ekonomilerde piyasalar almıştır. Serbest piyasa ekonomisi uygulamaya başlayan ulus-devletlerde bu durum, ulus-devletin ekonomik olayları yönlendirilmesinde eski etkinliğinin giderek azalmasının bir göstergesi olmaktadır. Demokratik yoldan seçilmiş hükümetler, hissedarlarından başkaca kimseye sorumlu olmayan küçük sayıdaki sermaye gruplarının gözetimi altına girmiş bulunmaktadır. Bu da elbette alınan kararların meşruiyeti sorununa gündeme getirmekte ve bir demokrasi açığına dönüşmektedir.¹⁴ Hükümetlerin kararları üzerinde

¹² Haluk TÜKEL; “Küreselleşme Kısacasında Ulus-Devlet”, Görüş Dergisi, Sayı 62, H a z i r a n 1998, s.62.

¹³ Samir AMİN, *Küreselleşme Çağında Kapitalizm*, Çev. Vasif Eranus, Sarmal Yayınevi, İst, 1999, s.131.

¹⁴ Dominique PLIHON, “Mali küreselleşme dünya ekonomisinin işleyişini değiştirdi”, <http://www.ideapolitika.com/arsiv/9/dominique.htm>, 23-3-2001.

seçmenlerin etkisinden daha çok şirketlerin veya az sayıda olan bu şirket ortaklarının etkilerini daha fazla görmek mümkündür.

2. ULUS-DEVLET ETKİLERİNİN AZALMASI

Ulus-devletlerin beli alanlarda da gerilediği görülmektedir. Dünya ekonomisindeki hızlı gelişme ve değişimler ulusal ekonomileri etkilemiştir. Ayrıca hükümetlerin iktidarı kullanırken bir çok kesimin etkisinde kaldığı ve tek başına kullanamadıkları görülmektedir. Ulus-devletler dünyadaki hızlı iletişim sistemleri karşısında kendi kültür politikalarını koruyamaz olmuşlardır. Ulusal kültürlerin yerini küresel kültürlere veya etnik yerel kültürlere bıraktığı gözlenmektedir.

2.1. Ulus-Devletlerin Ekonomiye Müdahalelerinin Azalması

Küresel etkileşim süreci içinde giderek artan ekonomik bağlar, ulus-devlet yapısı içindeki hükümetlerin gücünü ve etkinliğini azaltmakta, hükümetler; ekonomik olayların, teknolojik yeniliklerin, bilgi, haber ve fikirlerin akışını kontrol etmekte güçlük çekmekte ve bu çerçevede başvurulan iç politika tedbirleri etkinliğini kaybetmektedir. Ulus-devletlerin öteden beri yürüttüğü ulusal ekonomik politika izleme gücü giderek azalmaktadır. Ulus-devletlerin egemenliklerinin temelindeki parasal güç, ulusal ekonomiler için çok önemli bir yer tutmaktadır. Günümüzde ulus-devletler, para unsurunu dolayısıyla ulusal ekonomileri denetlemede büyük zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Paranın elektronikleşmesi nedeniyle, para ve sermaye akışı dünyanın bir köşesinde kapanan borsadan sonra bu borsadan çıkan insanlar vasıtasıyla dünyanın diğer köşelerindeki borsalarla internet üzerinden hareket sağlanmakta ve işlemler devam edebilmektedir. Ulus-devletler egemenliklerinin göstergelerinden olan para ve bilginin akışını ve dolaşımını kontrol edemez bir duruma gelmektedir.¹⁵ Ekonomik bakımdan, yetkilerini giderek uluslararası kurumlara devretme durumuyla karşı karşıya kalan ulus-devlet, uluslararası sermayenin önündeki engel olarak algılanmakta, bir yandan ulusal egemenlik aşındırılırken, diğer yandan uluslararası sermayenin kendi kuralları egemen kılınmak istenmektedir. Ulusal hükümetler küreselleşmeyle birlikte geleneksel ekonomik kontrol mekanizmalarını kaybetmektedirler.¹⁶ Ulusal ve uluslararası izlenen ekonomi politikalarında hükümetler seyirci konumuna gelmekte, ekonomi sadece ulus-devletlerin almış olduğu kararlar ve tedbirlerle yürütülemez olmuştur.

Ulus devletler ekonomik gelişmeler üzerinde artık eskiye oranla daha az etkiye sahip olmakla birlikte, sınırlar arasındaki mal, hizmet ve sermaye hareketleri üzerindeki kontrollerinden bilinçli olarak vazgeçmektedirler. Küresel ekonominin etkileri kaçınılmaz bir şekilde dünyanın her bölgesinde değişik ekonomileri bir çok yönleriyle etkilemektedir. Bu nedenle, ulusal ekonomi politikalarının eskiye oranla anlamlı olmadığı, ülke ekonomilerinin

¹⁵ Mehmet ALTAN, “Dünya-Türkiye Küreselleşme ve Değişim”, Küyerel Düşünce Grubu Paneller Dizisi, Küyerel Yayınları, İstanbul, 1997, s.11.

¹⁶ Lester C. THURLOW, **Kapitalizmin Geleceği**, Çevirenler Serpil DEMİRTAŞ ve Nebil İLSEVEN, Sabah Kitapları, İstanbul, 1997, s.106.

dışa açılması gerektiği ve uluslararası yapıya ayak uydurabilmekle kalkınmanın olabileceği tüm ulusal hükümetler tarafından kabul edilmektedir. Bu konuda esas olanın yabancı sermayenin gelişmekte olan ülkelere çekilmesi konusunda gösterilecek başarı, ulusal devletlerin ekonomi alanında yapabileceği en büyük görev olduğu kabul edilmektedir. Ülkeler özellikle büyük ticaret devi küresel firmaları ülkelere çekmek için ellerinden geleni yapmakta ve bu şirketlerden çekinmek yerine, bu şirketlerin gelmesini engelleyen koşulları ortadan kaldırmaya çalışmaktadırlar.¹⁷ Ulus devletlerin ekonomi üzerindeki etkilerinin zayıflaması yerini, küresel piyasaları daha güçlü bir şekilde etkileyen uluslararası düzenleyici kurumlara bırakmıştır. Ulusal sınırları aşan ekonomik bağlar arttıkça, ülkeler işsizlik, ekolojik kirlenme ve yoksulluk gibi sorunların karşısında geleneksel stratejilerle sorunları çözemez olmuşlardır. Bu sorunların çözmek veya en azından etkilerini hafifletmek için de eskiden olduğu gibi aşırı hükümet harcamaları yapma olanakları ellerinde kalmamıştır.

Ulus-devletlerin ekonomide etkinliğinin azalmasının nedenlerinden biri de özelleştirme olmuştur. Tüm dünyada ulus-devletlerin ortaya çıkmasından 1980'lere gelinceye kadar yayılcı ve müdahaleci fonksiyonlarının artarak devam ettiği görüldü. Özellikle 1980'lerde itibaren dünyayı saran liberal politika ve düşüncelerle, devletin ekonomideki rolünün çok daha kısıtlı olması gerektiği anlayışı tüm dünyada yaygınlaştı. Devletin ekonomideki görev ve fonksiyonlarının mümkün olduğu ölçüde özel sektöre aktarılmasını ifade eden özelleştirme, bu süreçte tüm dünyada önem kazanmıştır. Küreselleşme sürecinde kapitalizmin yükselişi ile refah devleti anlayışı sorgulanmakta ve daha önce devlet tarafından karşılanan bazı hizmet ve faaliyetler özelleştirilmektedir.¹⁸ Ulus-devlet tarafından kazanılmış bulunan ekonomik konumların bir çoğu yeni gelişmelerle ulus-devletin elinden alınmaktadır. Bunların arasında en önemlilerinden biri de ulus-devletlerin elindeki kamu iktisadi işletmelerinin özelleştirilmesidir. Esnek üretim, düşük maliyet ve teknolojik yeniliklere açık yapılarla ihracata yönelme özelleştirme eğilimlerini hızlandırmıştır. Geri ve hantal teknoloji ile üretimini sürdürmeye çalışan kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi, liberalleşmenin temel unsuru olarak değerlendirilmektedir.¹⁹ Liberal ülkelerde; kamusal kurumların ekonomik plan fikrini terk etmesi, hükümetlerin para ayarlamalarıyla ilgili işlevlerini bağımsız mercilere bırakması ve kamu işletmelerinin özelleştirilmesi politikaları ve sosyal devlet politikalarının gerilemesi, korumacı devletin sonunu getirmiştir.

¹⁷ William KNOKE, *Cesur Yeni Dünya: Yirmi Birinci Yüzyıl İçin Bir Yol Haritası*, Çev. Zülfü DİCLELİ, Türk Henkel Dergisi Yayınları, İstanbul, 1997, s.174.

¹⁸ Pir Ali KAYA, "Küreselleşme Sürecinin Değerlendirilmesinde ILO'nun Tavrı", Küreselleşmenin İnsani Yüzü, Derleyen, Veysel BOZKURT, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s.194.

¹⁹ Nusret EKİN, *Küreselleşme ve Gümrük Birliği*, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 1999-47, İstanbul, 1999, s. 338.

2.2. Ulus-Devletlerin Siyasal Alanının Daralması

Küreselleşme sürecinde hükümetler iç ve dış politika alanındaki yetkilerini giderek yitirmektedir. Küreselleşmeyle ilgili yapılan tartışmalarda bir görüşe göre hükümetler vatandaşlarının piyasa güçleri karşısında haklarını savunamamakta, onların yem olmasına engel olamadıkları gibi; aynı zamanda onların olumsuz etkilerinden vatandaşlarını koruyamamaktadır. Bir diğer görüşe göre ise; piyasa güçleri, başarısız politikalar izleyen hükümetlerin faaliyet alanını daraltarak vatandaşlarının çıkarlarını korumaya çalışmaktadır. İki farklı yaklaşımın ortak noktası şudur; piyasaları etkileyenler ve sermaye sahipleri güçlenmekte; yönetimi elinde bulunduranlar ise; güçsüz politikacılar ve yöneticiler haline gelmektedirler. Küreselleşme ulusal hükümetlerin gücünü zayıflatmakta, politikacıların etki alanını azaltmakta ve siyasetin sınırlarını daraltmaktadır.²⁰ Bu durum hükümetlerin siyaset alanının daralmasına, bir çok iç ve dış politik olay karşısında seyirci kalmasına ve beklentileri yeterince yerine getirilemeyen vatandaşların siyaset ve siyasetçiye olan güveninin her geçen gün azalmasına ortam hazırlamaktadır.

Ulusal ve uluslararası ölçekte çatışan ve çoğu zaman yarışan yönetim araçlarının oluşturduğu karmaşık bir sistemde tek seviye olan devletle siyaset, daha fazla çok merkezli bir duruma gelmektedir. Uluslar sahip oldukları egemenliklerinin büyük bir kısmını kaybettikleri gibi politikacıların da olayları etkileme yetenekleri her geçen gün biraz daha azalmaktadır. Siyasal liderler toplumlarında saygınlıklarını yitirmelerinin yanında, elinde yetkileri giderek azaldıklarından, söyledikleri de artık eskisi gibi vatandaşları tarafından önemsenmemektedir.²¹ Küreselleşme sürecinde hükümetlerin tercih ettiği uluslararası ekonomik ve siyasal bütünleşmenin sonucunda demokratikleşmeye bağlı olarak önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Sorunların en önemlilerinden biri, hükümetlerin bir açıklık politikasını seçtikten sonra kendi toplumlarını eskisi gibi kontrol etmesi ve uyguladıkları politikalar konusunda halkını ikna etmesi zorlaşmaktadır.²² Dünyanın belli başlı büyük ülkeleri başta olmak üzere, daha etkili bir şekilde devletlerin önemli rolleri devam edecektir. Fakat ekonomik ve sosyal bakımdan tam gelişmemiş ülkeler için durum hiç de iç açıcı değildir. Bu devletler piyasa güçlerinden başka, vatandaşlarının ve onların yerel, dini, bölgesel ve küresel çevrelerdeki kurum ve hareketlerin demokrasi mücadelesi nedeniyle dünyanın geleceği tamamen devletlerin egemen olduğu bir gelecek olmayacaktır.²³

²⁰ Martin WOLF, “Ulus-Devlet Küreselleşmeye Karşı Durabilecek mi?”, Türkiye ve Siyaset Dergisi, Sayı 5, Ankara, Kasım-Aralık 2001, s.211.

²¹ Antony GIDDENS, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, Çeviri Osman AKINHAY, Alfa Basın Yayım, İstanbul, 1999, s.21.

²² WOLF, a.g.e., s.219.

²³ FALK, a.g.e., s.15.

2.3. Ulusal Kültürün Zayıflaması

Küreselleşmenin etkisinin altında kalan en önemli alanlardan biri de kültürdür. Berlin Duvarı'nın yıkılması sonrasında, popüler kültürün küreselleşmesi ile dünya düzenine yön verme mücadelesi arasında büyük bağlantılar vardır. Bilişsel küreselleşme olarak isimlendirilebilecek bu yapı, ABD patentli olup, görüntüye hitap etmektedir. Özellikle televizyonlar ile Amerikan yaşam tarzı yüceltilmekte ve ABD'nin jeopolitik talepleri meşrulaşmaktadır.²⁴ Hemen hemen dünyanın bir çok yerinde genç, yaşlı, kadın, erkek bir çok kişi MC Donald's yemekte coco cola içmekte, Levis marka pantolonlar giymektedir. Küreselleşmeyle özdeşleşen bu üç ürün Amerikan kültürünün simgesi haline gelmiş ve yerel rakiplerini kendisiyle rekabet edemez hale getirmiştir.²⁵

Dünyanın her yerinde televizyon kanalları, çizgi filimler, pembe diziler, moda, yemek alışkanlıkları yerel olanı silmekte ve tek bir seçeneğe doğru yol almaktadır. ABD'nin tüm dünyayı etkisi altına alan Amerikan kültürü küresel kültür olarak dünyaya yansıtılmakta, buna karşı ulus-devletler ulusal kültürlerini koruma ve geliştirme, yabancı ve ulusal kültüre aykırı yayınlardan toplumlarını koruma görevlerini yerine getirirken büyük zorluk çekmekte hatta başarısız olmaktadır. Küresel kitle kültürü, kültürel üretimin modern araçlarını kullanarak tüm dünyadaki egemenliğini artırırken; ulus-devletlerin izledikleri ulusal kültür politikaları her geçen gün anlamını yitirmektedir.²⁶ Yine insanlar uydu antenler ve internet gibi araçları kullanarak ulus-devletlerin denetim ve sansüründen uzak bir şekilde bilgiye ulaşabilmekte, yabancı kültürlerin etkisine girebilmektedirler. Ulus-devletlerin uyguladığı kültürel politikalar giderek daha karmaşık bir duruma gelmektedir. Dünya çapında çeşitli yerel ve ulusal kültürler karşılıklı etkileşmekte ve yeni ve karma kültür yapıları ortaya çıkmaktadır. İçe dönük kapalı ve kültürel açıdan aşırı korumacı kültür yapıları, gelişmekte olan ülkelerin kültür politikasını değil, dünyadaki yarıştan kopan ve geri kalmış ülkelerin kültür politikası haline gelmektedir.

İnsanlık tarihi aynı zamanda yok olan uygarlıkların tarihidir. Bu toplumların tarih sahnesinden çekilmesi yalnızca savaşlar ve yıkımlar sonucu olmamıştır. Bu yok oluşların en büyük sebeplerinden biri de kültürlerini devam ettirememelerinden kaynaklanmaktadır. Eski Mısır'da dört bin yıl konuşulmuş olan dil sona ermiştir. Eski Yunanca ve Latince'de ölü dillere örneklerdir. Kültürler sonsuza kadar varlıklarını devam ettiremeyebilirler. Kültürün sona ermesi, artık üretilmiyor olması özellikle dildeki yok oluşla ilgilidir.²⁷ Ulus olmanın en temel noktalarından biri ve belki de birincisi, o ulusu oluşturan insanların ortak bir dile sahip olmalarıdır. Aynı zamanda dil bir ulusun hafızasıdır. Günümüzde ulusal diller ikinci plana itilip küresel dil

²⁴ FALK; a.g.e, s.41.

²⁵ Bülent GÜNDOĞMUŞ, "Dünyanın Aradığı Yanıt Küreselleşme", Görüş Dergisi, Mayıs-Haziran 2002, Sayı 51. s.20.

²⁶ HALL, a.g.e., s.47.

²⁷ Tuğrul TANYOL, "Küreselleşme, Kültür ve Dillerin Geleceği", Türk Henkel Dergisi, Sayı 178, Kasım 1999, s.19.

olan İngilizce öne geçmekte ve bununla birlikte yerel diller ortaya çıkmaktadır. Küreselleşme sürecinde diğer bir çok unsur gibi ulusal kültürler de küresel ile yerel arasında zayıflamaktadır.

3. ULUS-DEVLETİN YETKİLERİNİ PAYLAŞANLAR

Ulus-devletlerin konumundaki değişiklikler küreselleşmeyle birlikte başlamış değildir. Fakat bu dönemde ulus-devletlerin eskiden beri kullandığı bir çok yetkinin kendisinin dışında bazı birimlerce kullanıldığı veya kullanılmak istendiği görülmektedir. Ulus-devletlerin yetkilerini kullanan birimler de aynı şekilde küreselleşmeyle ortaya çıkan birimler olmasalar da; bunların fonksiyonlarının bu süreçte arttığı görülmektedir. Ulus-devletlerin bazı yetkilerini uluslararası örgütler, bölgesel örgütlenmeler, sivil toplum kuruluşları, çok uluslu şirketler yerel yönetim kuruluşları ve bunların içindeki yerel etnik guruplar kullanmaktadır.

3.1. Uluslararası Örgütler

Devletler çeşitli şekillerle oluşturulan örgütlenmelerle bir araya gelmektedirler. Küreselleşme sürecinde bu örgütlenmeleri uluslararası düzeyde olmak üzere iki şekilde ulus devletler üzerindeki etkilerini inceleyebiliriz.

3.1.1. Uluslararası Düzeydeki Örgütler

Günümüz dünyasında ülkeler arasında ekonomik, politik ve teknolojik bağların artması, aralarındaki işbirliği hareketlerini her geçen gün artırmaktadır. Uluslararası Para Fonu, Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler gibi kuruluşlar küreselleşme sürecinde daha aktif bir şekilde rol almaktadırlar. Dünya ekonomi sisteminin merkezindeki devletler, diğer ülkelere yönelik politikalarında eşgüdümü sağlamak, diğer devletler üzerinde politik baskı yapmak ve dünya yatırım ve düzenini şekillendirmek için bu uluslararası örgütleri kullanmaktadırlar. Bu kuruluşlar küreselleşmeyle nitelenen dönemden önce kurulmalarına rağmen; etkileri ve işlevleri yakın zamanda daha da artmaktadır.²⁸

Küreselleşme sürecinde ulus-devletleri ekonomik yönden bağımlı hale getiren IMF ve Dünya Bankası'dır. Bu iki uluslararası finansman kuruluşu özellikle verdikleri kredi ve hibelerle birlikte gelişmekte olan ülkeleri kendine bağlamaktadır. Kredi verdikleri gelişmekte olan ülkelere dayattıkları koşullarla, küreselleşme sürecine uyumlaştırma amacı taşımaktadır. Ulusal hükümetler ve merkez bankaları bu sınırlamaları tam olarak benimsemese de finansman sıkıntısını gidermek için genellikle bu koşulları kabul etmek durumunda kalmaktadırlar. Koşullu politikaların büyük oranda başarısız olmasına ve vatandaşlarından büyük tepki almasına rağmen ulusal hükümetler bu uluslararası kuruluşlara gittikçe daha bağımlı hale gelmektedirler. Her geçen gün ulusal hükümetler ekonomik ve sosyal konularda karar alırken söz konusu kuruluşların ya etkilerinde kalmakta ya da onların vermiş olduğu reçeteleri uygulamak zorunda kalmaktadırlar.

²⁸ Cem SOMEL, "Az Gelişmiş Perspektifinden Küreselleşme", Doğu Batı Düşünce Dergisi, Yıl:5, S.18, 2002, s.142.

Günümüzde ülkeler arasındaki ekonomik, sosyal ve siyasal alanlarda bölgesel düzeyde işbirliğine ve örgütlenmelere gidilmektedir.

3.1.2. Bölgesel Düzeydeki Örgütlenmeler

Küresel sürecin bir ürünü olarak karşımıza bölgeselleşme çıkmaktadır. Geçmişten gelen ekonomik, siyasal ve sosyal dayanışmaların dünya genelinde zayıflamaya başlamasıyla ilişkiler yeniden tanımlanma gereksinimi içersine girmiştir. Coğrafi-stratejik dayanışmaların anlamını yitirmesi, ülkeleri; kendilerini küresel arenada yeniden konumlandırmaları ve içinde buldukları bölgeyle ilgili politikalarını yeniden masaya yatırmalarını dayatan yeni bir gerçeklikle karşı karşıya bıraktı. Bunun en önemli nedeni ise, küresel ile ulusal arasında tek uzlaşım alanının bölgesel olduğu düşüncesinden kaynaklanmaktadır.²⁹ Dünyada oluşan bölgesel örgütlenmeler ulus-devletlerin elindeki bazı yetkilerini ve karar alma süreçlerini etkilemektedir. Bölgesel örgütlerin almış olduğu kararlara ulus-devletler uymakta veya uymaya zorlanmaktadır. Dünya bir taraftan küreselleşirken, diğer taraftan da bölgeselleşmeye çalışmaktadır. Günümüzde üç ayrı kıtada bölgesel bloklaşmalar oluşmaktadır. Avrupa Kıtasında AB ve EFTA, Amerika Kıtasında NAFTA ve LAFTA, Asya Kıtasında ASEAN ve Asya-Pasifik bölgesinde ise APEC en önemli bölgesel ekonomik entegrasyonlar arasındadırlar. Bu örgütlenmelerin faaliyetlerindeki temel özellik üye ülkeler arasında ekonomik ilişkilerin serbestleşmesidir. Bölgesel bütünleşmelerin daha ilerlemiş şekillerinde üçüncü ülkelere karşı gümrük birliğinin uygulanması, üretim faktörlerinin üye ülkeler içinde serbest dolaşımı ve üye ülkeler arasında ekonomik, sosyal ve siyasal politikaların uyumu³⁰ gibi politikalarla desteklenmektedir.

Küreselleşmenin beraberinde getirdiği bütünleşmeyle ülkeler, üçüncü ülkeler karşısında tek başlarına olduklarından daha büyük bir pazarlık gücünü elde etmekte ve daha güçlü bir müzakere pozisyonu yakalamaktadırlar.³¹ Bugün bölgesel örgütlenmenin dışında kalan ülkelerin ekonomik yönden gelişmesi ve yaşaması zorlaşmaktadır. Dünyada küreselleşme olgusunun yanında bölgeselleşme eğilimi de görülmektedir. Özellikle 80'li yıllarda iki kutuplu sistemin sarsılmaya başlaması, ABD ile Avrupa arasındaki çıkar çatışmaları ve Pasifik'te yeni bir siyasal ve ekonomik alanın ortaya çıkışı İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan uluslararası ekonomik ve politik sistemi dağılma süreciyle karşı karşıya bırakmıştır. Yeni uluslararası ekonomik ve politik konjonktür içinde elinde alternatif kozlar buldurmak isteyen büyük güçler, soğuk savaş dönemi yapısının dağılmasından sonra uluslararası ilişkiler içindeki konumunu yeniden tanımlamak zorunda kalmışlardır. Bu ülkeler uluslararası ilişkilerdeki yalnızlığını dünya sistemine entegrasyon ile aşmaya çalışmakta; bölgesel

²⁹ Ayşenur GÜVENİR, “Küreselleşmenin Yeni Ürünü Bölgeselleşme”, Türk Henkel Dergisi, S.169, Şubat 1999, s.6.

³⁰ Nevzat GÜRAN, İsmail AKTÜRK, *Uluslararası İktisadi Kuruluşlar*, Tuğra Ofset, 5. Baskı, Isparta, 2001, s.13.

³¹ Okan AKTAN, “Bölgesel Bütünleşmeler: Global Serbestleşmeden Bölgesel Anlaşmalara”, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 18, Sayı 1, 2000, s.35.

organizasyonlara üye olmayı kendileri için bir zorunluluk hissetmektedirler. Gelecekte dünyadaki ekonomik büyümenin büyük oranda bölgeselleşmiş ekonomiler içinde olacağı düşünülmektedir. Küresel ekonomik faaliyetler içinde itici güç ulus-devletler olmayacaktır.³² Ulus-devletler; üyesi buldukları bölgesel örgütlerin politikalarına ve almış olduğu kararlara uymak zorundadır. Ulus-devletleri sadece kendi meclislerinin aldığı kararlar değil, aynı zamanda bu örgüt merkezlerinde alınan kararlar bağlamaktadır. Örneğin; AB üyesi veya AB'ye aday ülkeler Kopenhag Kriterlerine uymak durumundadırlar. Ulusal bağımsızlık ilkesi, artık tam ve mutlak anlamda işlememekte, uluslararası ilişkiler ve örgütlenmeler ulus-devletlerin klasik egemenlik alanını sınırlandırmaktadır. Devletler imzaladıkları uluslararası anlaşmalarla egemenliklerinin bir bölümünden vazgeçmek zorunda kalmaktadırlar.³³

3.2. Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum kuruluşları farklı fikirleri, ideolojileri, inançları, politik yaklaşımları, çıkarları ve grupları temsil etmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanı; demokratikleşme taleplerinden insan haklarına, mesleki çıkarların korunmasından çevrenin korunmasına kadar çok geniş bir alanı kapsar. Bu amaca uygun olarak resmi otoriteyi ve kamuoyunu etkilemeye çalışmaktadırlar. Sivil toplum kuruluşları, Uluslararası Af Örgütü'nden Greenpeace Örgütüne, kadın örgütlerinden, yerel düzeydeki örgütlenmelere kadar bir çok kuruluşu kapsar.³⁴

Küreselleşmenin getirdiği iyi yönetim anlayışıyla birlikte merkezi yönetim ve yerel yönetimlerinden başka, sivil toplum kuruluşları da geniş bir aktörler yelpazesini içersinde yönetim sistemine dahil olmaya çalışmaktadır.³⁵ Böylece sivil toplum kuruluşları küreselleşmeyle yaygınlaşan yönetim anlayışıyla ulus-devletlerin ülke yönetimindeki rollerine ortak olmaktadır. Ulus-devletler karar süreçlerinde artık sivil toplum kuruluşlarını da dikkate almak zorunda kalmışlardır. Küreselleşme sürecinde ulus-devletler ister kendi ulusal sınırlarında olsun isterse uluslararası boyutta faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları olsun onların kararlarından ve eylemlerinden etkilenmektedir. Yine ulus-devletler çeşitli karar süreçlerine onları da almaktadır. Başlangıçta dikkate alınmayan bu kuruluşlar ulus-devletlerin egemenlik haklarını beraberce kullanmaktadırlar.

3.3. Yerel Yönetim Kuruluşları

Küreselleşme sürecinde yerelleşmeye çok olumlu ve olumsuz bakan görüşler vardır. Yerelleşmeyi demokrasinin bir gereği olarak siyasetin tabana yayılması biçiminde görenler olduğu gibi, küresel sermaye güçlerince ulus-devleti zayıflatmak için yerelleşmenin bir araç olduğunu savunan görüşler de

³² Kenichi OHMAE, *Ulus Devletin Sonu: Bölgesel Ekonomilerin Yükselişi*, Çev. Zülfü DİCLELİ, Türk Henkel Yayınları, İstanbul, 1996, s.113.

³³ Bilal ERYILMAZ, "Küreselleşen Dünyada Yerel Yönetimlerin Yeri", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, Mart 1995, s.89.

³⁴ Sencer AYATA, "Toplumbilim Açısından Küreselleşme", Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme", Güldiken Yayınları, 4.Baskı, Ankara, 1999, s.65

³⁵ Bilal ERYILMAZ, *Kamu Yönetimi*, Erkam Matbaası, İstanbul, Ekim-2000, s.28.

vardır. Merkezi hükümetin altındaki yönetimler, faaliyetlerinin gittikçe ulusal sınırların dışına taşmasıyla ve uluslarüstü kurumların yaratılmasıyla, ulus-devletin tekelinde olan kendileri ile ilgili işlerdeki yetkilerini kullanmaya başlamışlardır.³⁶ Küresel sermaye serbest bir şekilde hareket etmek, karını yükseltmek ve kendi güvenliği için sınırları içersinde kural koyma egemenliğine sahip ulus devletleri kendine engel görmektedir. Bu nedenle küresel sermaye ulus-devletlerin yerine karşısında daha alt bir birim ve daha güçsüz bir muhatap olarak yerel yönetimleri görmek istemektedir. Küresel sermaye kendi çıkarlarıyla ilgili yapılacak pazarlıklarda karşısında ulus-devlet yerine yerel birimlerin olmasını tercih etmektedir. Bir yandan uluslarüstü kimlikler oluşurken ulusal kimlikler aşındırılmakta, diğer yandan alt kültür kimlikleri ulusal kültürün önüne geçirilmektedir. Dünya çapında azınlıkları korumaya yönelik politikalara bu açıdan bakıldığında yerelleşme adına ulus-devletler bünyesinde azınlık haklarının körüklenmesi, ulus devletleri zayıflatma siyasetinin bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁷ 1990'lı yıllarda demokrasinin de diğer öğeler yanında ulus-devleti parçalayıcı süreçlere katılması, etnik-dini kimliklerin bölgesel özerkli taleplerin çok zaman şiddet eylemleriyle karışık ortaya çıkması, bölgeselleşme süreçleriyle at başı gitmektedir.³⁸ Yerel kimlik arayışları, merkezi hükümetlerin yetki ve görevlerinin zayıflaması ve yerel politikaların gelişmesi gibi nedenlerle küreselleşme sürecindeki gelişmeler ulus-devletin konumunu değiştirmektedir.

Ulus-devletin zayıflaması ve güçsüzleşmesi karşısında verilen iki tür tepkiden söz edilebilir. Ulus-devletin hem üstüne çıkılmakta hem de yerel birimlerce altı oyulmaktadır. Ulusal ekonomi ve kültürlerin hakim olduğu bir dönemde ulus-devletlerin karşısındaki yeni dönemin iki yüzü olarak küreselleşme ve yerelleşme çıkmaktadır.³⁹ Ulus-devletler, uluslararası kuruluşların çatısı altında, egemenliğin kendilerine sağladığı haklardan bir bölümünü üst düzeydeki örgütlere bırakmaktadırlar. Bunun gibi, yerel birimlerin güçlendirilmesinin, yerel yönetimlerin daha özerk kılınmasının kısaca yerelleşme çabalarının, ulusal devletleri "parçalamaya" yönelmiş olduğunu öne sürenler de vardır.⁴⁰ Bu görüşlere göre; küreselleşme sürecinde görülen ulusal devletin küçültülmesindeki en etkili araçlardan birinin ulusal sınırlar içersindeki yerel ve özerk yapılanmaların uluslarüstü kuruluşlara eklenmeye götürülmesidir. Küreselleşmenin yerel yönetimlere yansımaları; yerel yönetimlerin ulus-devletleri by-pass ederek uluslarüstü organizasyonlara eklenmesi sürecinin ortaya çıktığı söylenebilir.⁴¹ Bu

³⁶ Zerrin Toprak KARAMAN, "Küreselleşmede Yönetimin Etkisi", Türk İdare Dergisi Yıl 67, Sayı 409, Aralık-1995, Ankara, s.46.

³⁷ Cem EROĞUL, "Ulus Devlet ve Küreselleşme", Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme", Güldiken Yayınları, 4.Baskı, Ankara, 1999, s.50.

³⁸ Mustafa ÖKMEN, "Küreselleşme Sürecinde Kapitalizm, Ulus-Devlet ve Liberal Demokrasi", Yeni Türkiye, Sayı 25, 1999, s. 220.

³⁹ Stuart HALL, "Yerel ve Küresel : Küreselleşme ve Etniklik", Çeviren S. Hakan TUNCEL, Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1998, s.47.

⁴⁰ KELEŞ Ruşen, "Hizmette Halka Yakınlık İlkesi ve Yerel Yönetimler", Çağdaş Yerel Yönetimler, C.4, S.1, Ocak-1995, s.3.

⁴¹ Alpaslan IŞIKLI, "Konferans", Yerel Yönetimler ve Küreselleşme, Türk Belediyeler Birliği Derneği-Konrad Adenauer Vakfı Yayını, Ankara, 2001, s.17.

süreçte yerel yönetimler sadece ulusal sınırlar içerisinde organizasyonlarla değil, uluslararası yerel yönetim organizasyonlarıyla yakın bir işbirliği içersine girmektedir. Küreselleşme toplumun ulus-devletle özdeşleşmesini daha sorunlu bir sürece sokarken, ulusal ve yerel arasındaki mevcut bağlantıları eskisinden çok daha fazla ciddiye almaya zorlamaktadır.⁴² Zaman zaman yerel çıkarların ulusal çıkarların önüne geçip, ulusal çıkarlarla bir çatışma içersine girdiği görülmektedir.

3.4. Çokuluslu Şirketler

Küreselleşme süreci ile ilgili yapılan analizlerde en çok ulus-devletler ile çokuluslu işletmeler ve bunların arasındaki ilişkiler üzerinde durulmaktadır. Bu alanda yaygın görüş, çokuluslu şirketlerin dayattığı küreselleşme sürecinin ulus-devletin iktidarını ve etki alanını daralttığı, uluslararası ekonomik ilişkilerde rekabeti arttırıp ve bölgesel entegrasyonların gelişimine ortam hazırladığı şeklindedir.⁴³ Çokuluslu şirketlerin gelişmesiyle birlikte sınır ötesi ticaret, büyük oranda gelişmiş ve elektronik fon transferi sistemlerinin yaygınlaşmasıyla da sermaye hareketleri olağanüstü bir akıcılık kazanmıştır.⁴⁴ Küresel sermaye güçleri olan bu şirketler devletleri çeşitli şekilde etkilemektedir. Özellikle işgücü maliyetlerinin yüksek olduğu görüşünü dayatıp, başka ülkelere gitme tehdidiyle sendikalardan ve hükümetlerden taviz koparmaya çalışmaktadırlar.⁴⁵ Çokuluslu şirketler ekonomik güçlerinin yanında siyasal güce de sahiptirler. Çokuluslu şirketler dünyanın her yerine yayılarak, ekonomik ve politik güçlerini kullanarak ulus-devletlerin üzerinde bu yüzyılın dünya imparatorlukları haline gelmektedirler.

Küresel düzenin oluşumunu, sürecin işlenmesini ve devamını sağlamada, çoğu bazı bağımsız uluslardan da büyük olan birkaç yüz dev şirket rol oynamaktadır. Küresel sermaye dünyanın çeşitli yerlerinde kendisine rakip olan şirketleri yavaş yavaş teslim almakta, çöken iflas eden şirketleri kendisine bağlı birer şube haline dönüştürmektedir.⁴⁶ Politik, sosyal ve ekonomik alanlarda devletlerin geleceğe yönelik umutları azalırken, bu şirket imparatorlukları ulus-devletin etkisi altındaki bir çok alanı işgal etmekte ve gittikçe daha fazla sayıda insanın yaşamını derinden etkilemektedir. İçinde bulunduğumuz dünya ekonomisinde kamu güçleriyle özel güçler arasındaki çizgi gittikçe daha belirgin olmayan bir duruma doğru gitmektedir.

Küreselleşme sürecinde ortaya çıkan realiteyle toplumsal beklentiler arasında çatışmaların ortaya çıktığı bir gerçektir. Küreselleşme çoğunluğun

⁴² E. Fuat KEYMAN, **Küreselleşme, Devlet, Kimlik/Farklılık: Uluslar arası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000, s.26.

⁴³ Taner TİMUR, **Küreselleşme ve Demokrasi Krizi**, İmge Kitabevi, 2.Baskı, Ankara, 2000, s.21.

⁴⁴ TÜKEL, a.g.e., s.63.

⁴⁵ Robert WENT, **Küreselleşme**, Çeviren, Emrah DİNÇ, Yazın Yayıncılık, İstanbul, 2001, s.71.

⁴⁶ Anıl ÇEÇEN, **“Dünyadaki ve Bölgedeki Gelişmeler Açısından Küreselleşme”**, Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme”, Güldikeni Yayınları, 4.Baskı, Ankara, 1999, s.90.

beklentilerinin yerine geldiği bir sistem olarak değil de, sermayenin ve çok uluslu şirketlerin egemen olduğu bir sistem olarak tanımlandığında; çağdaş toplumların açık bir şekilde krizde oldukları görülebilir. Toplumlar tam istihdam, toplumsal hizmetlerin iyileştirilmesi ve toplumsal sınıf değiştirme olanakları beklerken; sermaye ise, bu süreçte işsizlik, yoksullaşma ve marjinalleşmeye yol açabilir.⁴⁷ Küresel sermaye ve finans sisteminin tüm dünyada egemenlik gücünü giderek artırması, önündeki ulusal ve sosyal politikaların kaldırılmasını talep etmesi, küresel ayrıcalıklar ağını sürekli genişletmesine ortam hazırlamaktadır. Küreselleşme ve yabancı yatırımların gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımını bozduğu görülmektedir. Bu durumda temel kalkınma sorununu aşamamış ülkeler, yabancı yatırım ve sermaye ihtiyacı ile ulusal ve sosyal duyarlılıklar arasında uygulayacakları politikalar arasında sıkışıp kalmaktadır. Küresel ölçekte bakıldığında, çokuluslu şirketlerin sayısı ve egemenlik alanları artarken ulusal ekonomilerin kendileriyle ilgili ulusal karar alabilme süreçleri yok olmaktadır.⁴⁸

1990'lı yıllardan itibaren birçok ülkenin ulusal gelirinden daha fazla sermayesi olan şirketler, küresel ölçekte etkin olmaya başlamıştır. Devletlerin uluslararası ticarete rolleri azalırken çokuluslu şirketlerin rolü hızlı bir şekilde artmaktadır. Çokuluslu şirketler dış ticaretin şekillenmesinde devletlerden daha etkin bir konuma gelmişlerdir.⁴⁹ Ekonomik devlet haline dönüşen küresel şirketlerin yanında devletler ısrarla sınırlandırılmak istenmemektedir. Uluslararası sermaye kendi faaliyet alanlarının önünde ulusal hükümetleri kendilerine bir rakip ve engel olarak görmektedir. Bu nedendir ki, ulusal hükümetlerin ekonomik faaliyetlerle kendilerine rakip olmaları istenilmemektedir. Pazarların küreselleşmesi, sermayenin serbest bir şekilde dolaşımı, tüm dünyada iletişim ağlarını kurmuş işletmeler, radikal bir değişmeyi tüm dünyada artırmaktadır. Bu şekilde yapılmak istenilen şey, toplumsal güçlerin gerilemesi, ulus devlet kavramının ortadan kalkışı ve kamu görevleri felsefesinin yok olmasıdır.⁵⁰ Sermaye piyasalarının küreselleşmesi ve sermaye hareketlerinin liberalizasyonu nedeniyle daha yüksek kar peşindeki sermaye sahipleri dünyanın bir çok yerinde hükümetlerin kurulması devrilmesi alanlarında etkili olabilmektedir. Ulus-devletler uluslararası sermaye sahiplerinin sadece ekonomik alandaki müdahalelerinden değil, aynı zamanda siyasi müdahalelerinin etkilerinden kendilerini kurtaramamaktadır. Dünyanın güçlü devletlerinin ulusal politika ve politik tercihleri bile dünya piyasa güçleri tarafından etkisiz hale getirilmektedir.⁵¹

⁴⁷ AMİN, a.g.e. , s.131.

⁴⁸ Durmuş ÖZDEMİR, “Küreselleşme, Ekonomik Büyüme ve Çokuluslu Şirketler”, Doğu Batı Düşünce Dergisi, yıl:5, S.18, Şubat, Mart, Nisan 2002, Ankara, s.243.

⁴⁹ Öznur YÜKSEL, **Uluslar arası İşletme Yönetimi ve Türkiye Uygulamaları**, Gazi Kitabevi, İkinci Baskı, Ankara, 1999, s.103.

⁵⁰ Armand MATTELART, **Şebekelerin Küreselleşmesi**, <http://bodabas.tripod.com/SebeKur.htm>, 17-8-2002.

⁵¹ Paul HIRST ve Grahame THOMPSON, **Küreselleşme Sorguluyor**, Dost Kitabevi, İkinci Baskı, Ankara, 2000, s.209.

Sonuç

Küreselleşme, ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde; ekonomik, siyasal ve sosyal yapının sınırlar ötesi bir hareketlilikle tüm ülkelerin birbirlerini etkileme sürecidir. Bu süreçte sınırların ve ulusal kimliklerin çözüldüğü, sosyal yaşamın daha bağımlı hale geldiği, dünyanın ekonomik bütünleşmeye gittiği, toplumların benzeşmeye başladığı ve küresel kültürün ortaya çıkmasına karşın aynı zamanda yerelliğin daha çok ifade edilip tanımlandığı görülmektedir. Bir başka bakışla küreselleşme; dünyanın küçülmesi, ulusallığın anlamını yitirmesi, dünyanın tek bir mekan olarak algılanıp, uluslararası sermayenin dünyayı ele geçirme sürecidir. Küreselleşme, sınırlar üstü bir etkiye sahip olduğundan; egemenlik alanı coğrafi sınırlara bağlı olan ulus-devletler açısından görevlerinin tanımlanması açısından yeni bir durum ortaya koymaktadır. Küresel aktörlerin çoğalıp çeşitlenmesi, ulus-devletlerin egemenlik alanına girmesine ortam hazırlamış ve ulus-devletlerin rollerini zayıflatmıştır. Bu süreçteki gelişmeler ulus-devletlerin eski konumlarını devam ettirmelerini zora sokmaktadır. Ulus-devletler açısından varlıklarını tehdit eden bu süreçten en az zararlı yollarına devam edebilmek, izleyebilecekleri en iyi politika olarak gözükmektedir.

Ulus-devletler, bir yandan bütünleşmeye doğru giden uluslararası oluşumlarla, küresel değerler kazanırken; diğer yandan yerel faktörlerle ellerindeki bir takım yetkilerinin alındığı bir sürecin içersinde bulunmaktadır. Başta ABD olmak üzere dünya ekonomini yönlendiren büyük devletler, diğer devletler üzerinde politik baskı yapmak ve dünya yatırım ve düzenini şekillendirmek için IMF ve Dünya bankası gibi uluslararası örgütleri kullanmaktadır. Her geçen gün ulusal hükümetler ekonomik ve sosyal konularda karar alırken söz konusu kuruluşların ya etkilerinde kalmakta ya da onların vermiş olduğu reçeteleri uygulamak zorunda kalmaktadırlar. Ulus-devletler, aldıkları krediler karşılığında bu kuruluşların dayattıkları koşullar nedeniyle, küreselleşme sürecinde her geçen gün daha bağımlı hale getirmektedir.

Ulus-devletlerin elindeki bazı yetkilerin ve karar alma süreçlerinin dünyada oluşan bölgesel örgütlenmelerden etkilemekte olduğu, hatta bu örgütlenmelerin üyesi olan ulus-devletlerin yerine karar alabildikleri görülmektedir. Ulus-devletlerin yürütecekleri politikalar bu örgüt merkezlerinde alınan kararlar doğrultusunda olmakta; ulusal bağımsızlık ilkesi, artık tam ve mutlak anlamda işlememekte, uluslararası ilişkiler ve örgütlenmeler ulus-devletlerin klasik egemenlik alanını sınırlandırmaktadır. Küreselleşme sürecinde ulus-devletler hem ulusal sınırları içersindeki, hem de uluslararası boyutta faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının kararlarından ve eylemlerinden etkilenmektedir. Sivil toplum kuruluşları küreselleşmeyle yaygınlaşan yönetim anlayışıyla ulus-devletlerin ülke yönetimindeki rollerine ortak olmaktadır.

Ulusal ekonomi ve kültürlerin hakimiyetlerini yitirmeye başladığı bir süreçte; ulus-devletlerin karşısına yeni dönemin iki yüzü olarak küreselleşme ve yerelleşme çıkmaktadır. Küreselleşme sürecinde görülen ulus-devletin küçülmesindeki en etkili araçlardan birinin ulusal sınırlar

içersindeki yerel ve özerk yapılanmaların, ulus-devletleri by-pass ederek uluslarüstü organizasyonlara eklememesi sürecinin ortaya çıktığı söylenebilir. Dünya çapında yerelleşmeye yönelik politikalara bu açıdan bakıldığında, yerelleşme adına ulus-devletlerin elindeki bazı yetkilerin ve kaynakların bu kuruluşlara doğru aktarıldığı, ulus-devletler bünyesinde azınlık haklarının köruklenildiği ve yerelleşmenin ulus devletleri zayıflatma politikalarının bir parçası olarak kullanıldığı görülmektedir.

Küreselleşme sürecinin baş aktörü olarak karşımıza çok uluslu şirketler çıkmaktadır. Bu süreçte çokuluslu şirketlerin sayısının artmasıyla ve daha güçlü bir konuma gelmeleriyle birlikte; dünyaya yön vermede ulus-devletlerin etkileri azalırken, bu şirketlerin egemenlik alanları artmaktadır. Çokuluslu şirketler kendi faaliyet alanlarının önünde ulus-devletleri bir engel olarak görmekte ve ekonomik alanda ulus-devletlerin faaliyetlerini sürdürmeleri istememektedirler. Ulus-devletler uluslararası sermaye güçlerinin sadece ekonomik alandaki baskılarından değil, siyasal alanlardaki baskılarından ve etkilerinden kurtulamamaktadırlar. Çok uluslu şirketler küreselleşen dünyada büyük birkaç büyük devlet haricinde dünyada birçok ulus-devletlerden daha egemen ve etkin konuma gelmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında küreselleşme; çok uluslu işletmelerin dünyayı ele geçirme süreci olarak da görülmektedir.

Ulus- devletlerin dünyadaki hızlı gelişmelerden sonra eski konumlarını kaybettiği ve belli alanlarda da gerilediği görülmektedir. Küresel etkileşim süreci içinde ulus-devlet ekonominin, teknolojik yeniliklerin, iletişim sistemlerinin ve fikirlerin akışını kontrol etmekte güçlük çekmekte ve bu çerçevede başvurulan iç politika tedbirleri etkinliğini kaybetmektedir. Ulus-devletlerin ulusal ekonomik politika yürütme gücü her geçen gün giderek azalmaktadır. Küreselleşme sürecinde ulus-devletler iç ve dış politika alanındaki etkinliklerini giderek yitirirken; piyasaları etkileyenler ve sermaye sahipleri güçlenmektedirler. Yönetimi elinde bulduranlar güçsüz politikacılar ve yöneticiler haline gelmektedirler. Küreselleşme sürecinde ulusal hükümetlerin gücünü zayıflatmakta, politikacıların etki alanını azaltmakta ve ulusal siyasetin sınırlarını daraltmaktadır. Önceki etkinliği ve faaliyet alanı zayıflayan hükümetler ve politikacılar bir çok iç ve dış politik olay karşısında pasif bir durumda kalmaktadırlar. Ulus-devletler Amerikan kültürünün küresel kültür olarak dünyaya yansıtılmasına karşında ulusal kültürlerini yabancı ve ulusal kültüre aykırı yayınlardan toplumlarını koruma görevlerini yerine getirirken zorlanmakta hatta başarısız olmaktadır. Küresel kitle kültürü, kültürel üretimin modern araçlarını kullanarak tüm dünyadaki egemenliğini artırırken; ulus-devletlerin izledikleri ulusal kültür politikaları her geçen gün biraz daha anlamını yitirmektedir.

Dünyadaki yaşanan hızlı değişimlere ve ulus-devletin eski gücünü yitirmesine rağmen, ulus-devletler hala uluslararası arenanın en güçlü aktörleridir. Bu sistem içinde ulus-devletler, çok çeşitli politik, ekonomik, sosyal ve iletişim ilişkileri içinde uluslararası ilişkiler sisteminin temelini oluşturmaktadırlar. Ulus-devletlerin özerk yapıları ve işlevleri uluslar üstü kurumların ve kendi iç dinamiklerinin baskısıyla aşınmaya başlamış

olmasına rağmen küresel değişim içersinde ulus-devletlerin yerini alabilecek bir organizasyon ortaya çıkmamıştır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ALTAN M., “**Dünya-Türkiye Küreselleşme ve Değişim**”, Küyerel Düşünce Grubu Paneller Dizisi, Küyerel Yayınları, İstanbul, 1997, s.11.

AMİN S., **Küreselleşme Çağında Kapitalizm**, Çev. Vasıf Eranus, Sarmal Yayınevi , İst, 1999.

ARIBOğAN D.Ü., **Globalleşme Senaryosunun Aktörleri**, Der Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2001.

AYATA S., “**Toplumbilim Açısından Küreselleşme**”, Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme, Güldiken Yayınları, 4.Baskı, Ankara, 1999.

BAUMAN Z., **Küreselleşme**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999.

ÇEÇEN A., “**Dünyadaki ve Bölgedeki Gelişmeler Açısından Küreselleşme**”, Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme”, Güldiken Yayınları, 4.Baskı, Ankara, 1999.

DAUPHINAIS G. W., G. MEANS ve C. PRICE, **Ceo’ların Bilgiselliği**, Çevirenler U. ALPAKAY, G. ŞEN, ve E. TOPPARMAK, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2002.

EKİN N., **Küreselleşme ve Gümrük Birliği**, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 1999-47, İstanbul, 1999.

EROğUL C., “**Ulus Devlet ve Küreselleşme**”, Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme”, Güldiken Yayınları, 4.Baskı, Ankara, 1999.

ERYILMAZ B., **Kamu Yönetimi**, Erkam Matbaası, İstanbul, Ekim-2000.

FALK R., **Yırtıcı Küreselleşme**, Çev. Ali Aksu, Küre Yayınları, İstanbul, 2001.

FRIEDMAN T., **Küreselleşmenin Geleceği**, Çev. Elif SAYAR, Boyner Holding Yayınları, İstanbul; 2000.

GIDDENS A., **Elimizden Kaçıp Giden Dünya**, Çeviri Osman AKINHAY, Alfa Basın Yayım, İstanbul, 1999.

GÜRAN N. ve İ. AKTÜRK, **Uluslararası İktisadi Kuruluşlar**, Tuğra Ofset, 5. Baskı, Isparta, 2001.

HALL S., “**Yerel ve Kültürel: Küreselleşme ve Etniklik**”, Kültür Küreselleşme ve Dünya Sistemi, Der.: A. D. King, Çev. G. Seçkin, Ü. Hüsrev Yolsal, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1998.

HIRST P. ve G. THOMPSON, **Küreselleşme Sorgulanıyor**, Dost Kitabevi, İkinci Baskı, Ankara, 2000.

KARAMAN Z.T., **Kent Yönetimi ve Politikası**, Anadolu Matbaacılık, 4. Baskı, İzmir, 1998.

KEYMAN E.F., **Küreselleşme, Devlet, Kimlik/Farklılık: Uluslar arası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.

KNOKE W., **Cesur Yeni Dünya: Yirmi Birinci Yüzyıl İçin Bir Yol Haritası**, Çev. Z. DİCLELİ, Türk Henkel Dergisi Yayınları, İstanbul, 1997.

İŞIKLI A., **“Konferans”**, Yerel Yönetimler ve Küreselleşme, Türk Belediyeler Birliği Derneği-Konrad Adenauer Vakfı Yayını, Ankara, 2001.

KAYA P. A., **“Küreselleşme Sürecinin Değerlendirilmesinde ILO’nun Tavrı”**, Küreselleşmenin İnsani Yüzü, Derleyen, V. BOZKURT, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.

OHMAE K., **Ulus Devletin Sonu: Bölgesel Ekonomilerin Yükselişi**, Çev. Z. DİCLELİ, Türk Henkel Yayınları, İstanbul, 1996.

THUROW L. C., **Kapitalizmin Geleceği**, Çev: S. DEMİRTAŞ ve N. İLSEVEN, Sabah Kitapları, İstanbul, 1997.

TİMUR T., **Küreselleşme ve Demokrasi Krizi**, İmge Kitabevi, 2.Baskı, Ankara, 2000.

TUTAR H., **Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi**, Hayat Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Went R., **Küreselleşme**, Çev: E. DİNÇ, Yazın Yayıncılık, İstanbul, 2001.

YÜKSEL Ö., **Uluslararası İşletme Yönetimi ve Türkiye Uygulamaları**, Gazi Kitabevi, İkinci Baskı, Ankara.

MAKALELER

AKTAN O., **“Bölgesel Bütünleşmeler: Global Serbestleşmeden Bölgesel Anlaşmalara”**, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 18, Sayı 1, 2000.

DÜLGER İ., **“Ulusal Ekonomiden Küresel Ekonomiye Geçerken Milli Devlet”**, Yeni Türkiye Dergisi, 21.Yüzyıl Özel-II, Yıl 4 Sayı 20, Mart-Nisan, 1998.

ERYILMAZ B., **“Küreselleşen Dünyada Yerel Yönetimlerin Yeri”**, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, Mart 1995.

GÜNDOĞMUŞ B., **“Dünyanın Aradığı Yanıt Küreselleşme”**, Görüş Dergisi, Mayıs-Haziran 2002, Sayı 51.

GÜVENİR A., **“Küreselleşmenin Yeni Ürünü Bölgeselleşme”**, Türk Henkel Dergisi, Sayı 169, Şubat 1999.

KARAMAN Z. T., **“Küreselleşmede Yönetimin Etkisi”**, Türk İdare Dergisi Yıl67, Sayı 409, Aralık-1995, Ankara.

KELEŞ R., **“Hizmette Halka Yakınlık İlkesi ve Yerel Yönetimler”**, Çağdaş Yerel Yönetimler, C.4, S.1, Ocak-1995.

ÖKMEN M., “**Küreselleşme Sürecinde Kapitalizm, Ulus-Devlet ve Liberal Demokrasi**”, Yeni Türkiye, Sayı 25, 1999.

ÖZDEMİR D., “**Küreselleşme, Ekonomik Büyüme ve Çokuluslu Şirketler**”, Doğu Batı Düşünce Dergisi, yıl:5, S.18, Şubat, Mart, Nisan 2002, Ankara.

SOMEL C., “**Az Gelişmiş Perspektifinden Küreselleşme**”, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Yıl:5, S.18, 2002.

TANYOL T., “**Küreselleşme, Kültür ve Dillerin Geleceği**”, Türk Henkel Dergisi, Sayı 178, Kasım 1999.

TÜKEL H., “**Küreselleşme Kısacasında Ulus-Devlet**”, Görüş Dergisi, Sayı 62, H a z i r a n 1998.

WOLF M., “**Ulus-Devlet Küreselleşmeye Karşı Durabilecek mi?**”, Türkiye ve Siyaset Dergisi, Sayı 5, Ankara, Kasım-Aralık 2001.

İNTERNET KAYNAKLARI

LUBBERS R. ve J. KOOREVAAR, “**Nation State and Democracy in the Globalizing World**”, http://www.xs4all.nl/~koorevaa/html/n_state.html, (13-5-2002).

MATTELART A., “**Şebekelerin Küreselleşmesi**”, <http://bodabas.tripod.com/SebeKur.htm>, 17-8-2002.

PLIHON D., “**Mali küreselleşme dünya ekonomisinin işleyişini değiştirdi**”, <http://www.ideapolitika.com/arsiv/9/dominique.htm>, 23-3-2001.